

ezt, aki a népszabadságnak és a világszabadságnak szent ügyéért kardot ránt és utat mutat.

Kis nép volt a jugoszláv nép is 1941-ben, de március 27.-én, mikor szembeszállt az európai népeket sorba leigázó náci-fasizmus hétéfejű sárkányával, nagy, hatalmas és a világot bámulatba ejtő néppé nőtte ki magát. 1941-ben és az ezt követő négyéves szabadságharc folyamán, egész Európa leigázott népeinek demokráciája a jugoszláv népre tekintett, annak emberfeletti harcát és hőstetteit csodálta, tőle vett erőt és bátorítást saját szabadságának kivívására.

Büszkék vagyunk tehát márciusra, melynek forradalmi népmozgalmaiban a két testvérnép a világszabadságért küzdött és végre egymásra talált.

Kötelességünk tehát őrizni és ápolni, fejleszteni március emlékét. Harcolnunk kell, hogy az ezeréves elnyomatás által kitermelte ellentéteket örök időkre eloszlassuk. Harcolnunk kell, hogy most, amikor megvalósul a nép vágya, az örök március életre keltett vívmányait mindkét nép háboríthatatlanul élvezni tudja! Harcolnunk kell Petőfi szellemében, míg be nem teljesedik a legszentebb vágy:

»Ha majd a bőség kosarából
Mindenki egyaránt vehet,
Ha majd a jógnak asztalánál
Mind egyaránt foglal helyet,
Ha majd a szellem napvilága
Fagyog minden ház ablakán:
Akkor mondhatjuk, hogy megáljünk.»

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

KORUNK SZINHÁZKULTÚRÁJA

Irta: Lévay Endre

Az emberi kultúra nem a kiváltságosok, hanem a legszélesebb néprétegek tulajdona (Lenin). E meghatározás kiindulási pontunk szilárd alapja, mert megjelöli a szemléletet és a feladatot. Ez a szemlélet azt tanítja, hogy a társadalom helyes fejlődése mondhatni, elsősorban a jól irányított kultur-politikai munka eredményeitől függ, mert éppen ez a munka az, amely tudatosítja a munkásosztály nagy történelmi szerepét a gazdasági, társadalmi fejlődésben. Ez viszi közelebb a dolgozókat saját problémáik megismeréséhez és rámutat azokra a nagy lehetőségekre, amelyek a demokratikus fejlődés során elérhők állanak.

A haladó világszemlélet álláspontja az, hogy az iskola, a tudomány mindenki számára nyitott könyv legyen és természetes, hogy nem veti el az előbbi korok kultúrszerzeményeit. Minden kispolgári okoskodással és főképp tájékozatlansággal ellentétben a demokratikus világszemlélet nagy becsben tartja a múlt szellemi alkotásait. Mindazt, ami az emberi kultúra és gondolat fejlődésében értéket jelent, átértékeli és úgy tanítja, viszi tovább az új, fiatal nemzedék számára.

Mit jelent ez az átértékelés?

A kultúra, a szellem java hosszú évtizedeken, évszázadokon keresztül a dolgozó nép fölött élő uralkodó rétegek hatalmában volt. A gazdasági eszközök birtoklásával egyidejűleg az emberi kultúra javait, jótéteményeit is kisajátították: övéké volt az iskola, az egyetem, a színház, a napisajtó és a könyvkiadás roppant nagy lehetőségei. Tudva azt, hogy a szellem fegyvere az egyik legerősebb fegyver és a kulturális megerősödés egyben politikai megerősödést is jelent, a hatalom birtokosai a dolgozókat ebben mindig elmarasztalták. A kulturális téren kiéptített embereket, még ha a népből jöttek is, igyekeztek meghódítani és kisajátítani oly módon, hogy azok és alkotásaik *kizárólag* az ő érdekeiket szolgálják. És ahol, vagy amikor ez nem járt sikerrel (Petőfi nem hódolt meg a rendiségnek és nem állt a hatalom birtokosainak szolgálatába) meghamisították a költő alkotásait s ha érdekeik úgy kívánta, a katedrán, a kaszárnyán és a szőszéken keresztül romantikus nemzeti dalnokot faragtak a forradalmi kálifölből. Ennek következtében a halhatatlan kulturális értékek, alkotások már megcsönkítva, vagy meghamisítva kerültek át a köztudatba, az idők során újabb és újabb nemzedékek így ismerték meg és így fogadták el valódinak, sokan nem is gondolva arra, hogy Csokonai, Katona József és Petőfi vagy Puskin, Gogoly és Tolsztoj valójában más mondanivalót rejt magában, — a néphez szól, a népet tanítja s nem pedig azokat, akik kisajátították.

Az átértékelés eszerint megadja a dolgok *igazi* értelmét, a kulturális értékek helyes szemléletét és módot nyújt arra, hogy a népi kultúra művelői egyenes úton járjanak és helyes szemlélettel készülődjenek, amikor a széles tömegek kulturális színvonalának fölemelésére vállalkoznak.

I.

A színház minden időben mélyen össze volt kapcsolva a népközösséggel; nagy korok példái tökéletesen igazolják ezt a tételt. A görög színházban hatalmas tömegek nézték végig Sophokles tragédiáit és Aristophanes vígjátékait; a római birodalomban Plautus vígjátékainak előadásain is ott volt a nép, de

még hatalmasabb tömeg verődött össze az arénákban, ahol a római imperializmus vandál játékeit követelték a rabszolgák felelhetetlen jelszavával: »panem et circenses« (kenyeret és cirkuszt). Az angol színpadon Shakespeare drámáit nemcsak az udvarnokok, hanem a nép is élvezte és így volt ez minden korban, amikor a színház valóban megfelelt földadatának.

A színház, helyesebben a színiátszás, ha szoros kapcsolatot tart fenn a néppel és ha a népnek játszik, akkor szinte főművészetként szerepe van a népi kulturmunka terjesztésében. A helyesen értelmezett színházat éppen ezért nem szabad elválasztanunk a multtól, — de igenis el kell választanunk a közelmulttól, amikor a színház neve és szerepe egészen más fogalmat takart. A polgári színiátszásnak az a formája, amelyet mi ismertünk és láttunk nem azért jött létre, hogy kultúrát terjesszen. A színház a legridegebb és a legszámítóbbról üzleti vállalkozás volt: a pénzszerezési vágy volt mozgató ereje s nemcsak szervezetét, hanem irányát, programját és szellemét is ez határozta meg. Olyan műsört adni, amely búsás jövedelmet hoz és olyan közönségnek, amely azt megfizeti.

Könnyű, szórakoztató műsor, amely olcsó hatáskeltéssel dolgozik, pillanatnyi hangulatot, élvezetet nyújt a jöppénzű közönségnek. Operettekre és kétes értelmű vígjátékokra, boházatokra volt szükség, ahol mezítelenség, a szoknyaemelgetés és a kéjes ömlengés csiklandozza a közönséget. A tartalom, a mondanivaló nem fontos: elég egy házassági háromszög is, hogy az izgalomra éhes kispolgár érdeklődését fölkeltsse és képzeletét fölkorbácsolja egészen a »grand-gignoli« örjüngésekig. A mind kisebb körre zsugorodó színházi közönség ezt követelte: könnyű, szórakoztató műsört s a színháznak is ez volt a legkifizetőbb. Így a színházpolitika kényszerítő hatása az *író*t is magával rántotta a züllésbe. Az írónak, a darabszerzőnek hiába volt olyan mondanivalója, ami tanít, nevel és a néphez szól, eltemethette mondanivalóját, mert a színházi »nyencenek« olcsó humor, gyönyör és élvezet kellett a társadalomban vajúdó mély problémák föltárása helyett. Operett, amelyben széplábú szubrettek táncolnak, a primadonna szívrepesztő dalokat énekel és a táncoskoinkus szátmáron belovagol a színre.

Ez a szellem megfertőzte a színműirodalmat és a színészvilágot is. A színiátszás és a színműirodalom züllése, hanyatlása mellett hasonló tünetek jelentkeztek a színészi világban is. Amíg száz esztendővel ezelőtt, a magyar színiátszás fénykorában Petőfi és Arany János franciául és angolul tanult hogy segédszínész lehessen a komoly felkészültségű társulatoknál, addig századunk polgári színházában az üresfejű jampecek, kalandorok és

testüket eladni kényszerülő, városi urilányok nyüzsgöttek a színházakban a fehérholló számban menő igazi tehetségek mellett. Hiszen ez a romlott, nagyzási hóbortos szellem nem is nevelhetett valóban nagy művészeket: a társadalom színházkulturája sem nyújtott lehetőséget erre, hanem kitermelte azt a sztárszellemet, amely a vidéken tündöklő színtársulatoknál már-már megközelítette a prostifúciót.

Ez a színház s ennek írója, színésze vajmi keveset tudott arról, hogy a »drámai munka olyan alkotás, melynek külső korhozkööttsége a mindennap, a társadalom, a közgazdasági problémák elemeitől függ.« Nem ismerte, de összetételénél fogva nem is ismerhette jól a színház szerepét a népi kulturmunka terjesztésében, mert mi sem állt távolabb tőle, mint *maga a nép*. Programja szórakoztatás, pillanatnyi hangulatkeltés volt, útja, fennmaradása sem lehetett hosszabb életű, mert nem volt gyökere a népben. Lehet, hogy még ma is itt-ott föltűnik, elmosódó hatása jelentkezik korunk színházi életében is, hiszen tudjuk jól, hogy korokat nem lehet határozott vonallal elválasztani egymástól, de az új színházkultúra már kibontakozóban van, a »szabad színpadok«, »népszínpadok« és »népszínházak« lépésről-lépésre elfoglalták a régi helyet és a népre támaszkodva, mint valami hatalmas kohók, magukba olvasztják a letűnt kor színjátszásának emlékeit.

2.

Kultúrunkban nem jutottunk túl a kezdet kezdetén: ezért a fölvetett kérdés nagyon is időszerű s megvitatása, ha nem többet, legalább egy lépést jelenthet előre a megkezdett úton.

A Vaidasági Magyar Népszínház azzal a föladattal alakult, hogy szuboticali székhellyel az egész tartomány magyar színházkultúrájának művelője legyen. Már a neve is szerepet jelöl meg: népszínház és nem kamaraszínház, amely a polgári kultúra elvont finomságait adja azoknak a kiváltságosoknak, akiknek a színház nem tanulást, nem fejlődést és nem erősödést jelent, hanem csupán csak élvezetet egy idejétmúlt kiélési forrásban. Nem is Művész Színház, mert a népi kultúra még nagyon fiatal hajtású s ezekből a fiatal hajtásokból még nem telik egy ilyen nagy és gazdag kulturintézményre. A nép felől jövünk és alulról kell kezdenünk, ha fölfelé tartunk. Ez a munka meghatározója: alapköve maga a nép és nem a légtüres tér. A Népszínház föladata, hogy a színházi kultúra segítségével emelje a vajdasági magyar nép kultúr színvonalát, bővítse ismereteit és fölszínre hozza, tudatossá tegye azokat az értékeket, amelyek lent a mélyben, a népben szunnyadnak. Cél: korunk új színházkultúrájának terjesztésével mozgásba hozni minden községi, falusi, tanyai csoportot,

hogy a Népszínház útmutatásai nyomán mindenütt meginduljon a fejlődés folyamata.

Kiindulási pontnak kétségtelen a magyarság számát és elhelyezkedését kell vennünk. A vajdasági magyarság túlnyomó többsége, — hetven százaléka — a vidéken él, falu és tanyalakó; csak harminc százaléka él városban. Igaz, a multban a színház illetve a színjátszás az utóbbiaknak szólt, mert ezek voltak a polgárosodottabbak és az üzleti vállalkozásnak ez jobban megfelelt: a néppel nem törődtek, hagyták kezdetleges műkedvelésében vergődni. Ma a színház nem üzleti vállalkozás s éppen ezért annak kell hogy nyújtsa kultúrértékeit, aki a legjobban rászorult. A színház székhelye város, játszik a városi közönségnek, de a hangsúly a falun kell hogy legyen, mert — a kultúrintézet nem a városé, hanem az egész Vajdaságé.

A művész színvonal túlhangsúlyozása — művész-színházi értelemben — nem elsőrendű követelmény. A hangsúly a főlkészültségen és nem a művészi színvonal sürgetésén van, mert a művészeti szempont valójában a külsőségekben és nem a belső tartalomban jelentkezik. Ezért — mint már fennebb említettük — Művész Színházról illetve művészetj szempontról csak akkor lehet szó, ha már a belső kiépítés előrehaladt, megteremtette az új színházkultúra levegőjét és nagyjából elvégezte a képződés főladatát. Az ismeretek hiányát a színésznevelés, helyesen ebben a színiiskola hivatott pótolni oly módon, hogy az ideológiái, irodalmi és művészeti oktatás útján az átértékelés alapján fedje föl a dolgok igazi értelmét s mi több ez a nevelés teremtse meg a tiszta realista játékszínt is. A realista játékszínt, amelyet itt igyekszünk meghonosítani, elsősorban az egyszerűség, az értelmieséget és természetességet követeli: új játékszínt a régi helyére. Főladat tehát a műkedvelés és a régi színjátszás hatása alatt jelentkező színtárszellem tölszámolása, ehelyett a fejlődő szellem meghonosítása a színpadon, amely szigorúan az egymásmellettségen alapul és tág teret nyit a fejlődésnek.

A fejlődést a színházi munka teljes egészében szolgálja, de elsősorban szolgálják — a jelen főladat mellett — az egyfelvonásos színdarabok, a rövid művek, kultúrestek, műsoros estek rendezése a vidéken, a község és a falu színpada számára. A nehéz drámák követelményeinek földolgozása helyett az, ami a maga egyszerűségében tökéletesen megközelíti népeket. Számot kell vetnünk azzal, hogy a falu és a tanyavilág népe még ma is a régi műkedvelés himnuszában vergődik, nem talál kiutat sem a műkedvelés formájából sem abból a tartalmából, amelyet az ál-népszínművek, ope-

rettek, a letűnt világ undorító bohózatai és kétértelmű színművei, vagy színijátékai teremtettek meg. Az első pillanatra ellentmondásnak tetszik, — de a rövid darab földolgozása nehezebb föladat, mint a három-négyfelvonásos műveké, mert az alakító művésznek kevesebb anyagból kell kihozni mindazt tizenöt—husz perc alatt, amihez a »nagy darabokban« három, négy felvonáson keresztül sokkal több ideje marad. Éppen ezért szükséges rövid darabokban gyakroltobb erők szerepeltetése is.

A népszínház vándorelőadásai ilyen programmal a vidék színházkultúrájának élénkítését és színvonalának emelését szolgálják. A színház kiutazása a falura kettős célt szolgál: egyrészt a vidéki műkedvelés támogatását, helyesirányba terelését, másrészt vidéki erők fölfedezését illetve bevonását a népszínház munkájába. Mert a társulat ma nemcsak a városi és nem elsősorban a városi jelölkezőkből kapja utánpótlását, hanem a kisvárosokból, a falvakból, ahonnan valóban a nép föltörő tehetsége űzi őket a színház felé s nem a város aszfaltján, a színház közelségében jelentkező üres szereplési vágy, vagy mint már sok esetben láthattuk, — a kispolgári céltalanság.

A kulturéhség kielégítése, mely napjainkban mutatkozik, csak ezen az úton lehetséges. Ebben a munkában nem a művészi, vagy nem művészi szórakoztatás elve érvényesül, hanem a tanítás a nevelés elve, amely tartalmában a kultur-politika elemeivel telítődik meg és formájában legkifejezőbb agitátora lesz a haladó eszméknek.

Színházkultúránk fejlesztésének nem egyetlen, hanem csak irányító szerve a népszínház. Művelője minden kultúrszervezet, minden műkedvelő, minden műkedvelő csoport a falun és a kultúrközpontoktól legtávolabb eső tanyavilágban, ahol csak színjátszásról tudnak.

A népi kultúr munka mérlegét figyelve fölmerül előttünk a kérdés: hogy a műkedvelés tulajdonképpen cél vagy csak eszköz? E döntő jelentőségű kérdésre a műkedvelés két korának megjelölése ad feleletet s ezek határozzák meg a mai műkedvelés irányvonalát is.

A múltban, amikor a műkedvelő színjátszásnak úgyszólván semmi értékes anyagot nem kölcsönzött az a program, amely életre hívta, a műkedvelés a legtöbb faluban — sőt sokszor a városban is — az együttes egyedüli célja volt. Alig több a pusztaszereplési vágy kielézési formájánál: színházati játszani csak azért, hogy látszunk. A kulturmunkának a legjobb esetben sem rendezhető időtöltés pedig falusi primadonnákat, bonvivánokat és sok esetben kulákfiúkból kiurasodott paraszt-jampeceket termelt. Ilyen felemás kultúrája emberek voltak összetevői a műkedvelő színiját-

szásnak s nem hogy tanították volna, vagy legalább meghagyták volna a szellemi fertőtől még érintetlen népet a maga kezdetleges, népi kultúrájában, hanem ráerőszakolták mindazt, amit a városokban rosszul ellestek s amit a »Szinházi Élet« és a megrott polgári színjátszásnak egyéb bacillushordozói terjesztettek és szétszórtak a falvakban. A műkedvelés így nem nevelhetett és nem is nevelt egészséges színházi közönséget maga köré.

A jelenben — az eddigi eredményekből úgy látjuk — a műkedvelés nem cél, hanem eszköz. Eszköz arra hogy benépesítse az elnéptelenedett egyesületeket; eszköz arra, hogy »táblás házat« hozzon és eszköz arra, hogy jövedelmet hajtson az egyesület, jobb esetben antifasiszta szervezet számára. És mert csupán csak eszköz, irányítói nem sokat gondoltak arra, hogy ez a műkedvelés a régi műkedvelés nyomdokain halad s ma is ugyanazt adja (ritka kivétellel) a népek, amit a közelmúltban adtak a műkedvelő színjátszás felkészületlen, naiv vagy egyenesen romboló szellemű vezetői.

De a helyesen fölfogott műkedvelés cél és eszköz is. Mind a kettő egyszerre. A műkedvelő színjátszásnak az a célja, hogy minél több új, fiatal erőt bevonjon a színpadi munkába, mert ez az a hely, ahol könnyű alkalom nyílik az ismeretek bővítésére, a nyilvános szereplés, a szabatos beszéd és az egyszerű tanítás elsajátítására. Eszköz azért, mert a falusi színpad fölhasználásával közelebb hozzuk a népet a kultúrához, könnyen tanítjuk és neveljük. Ezek az okok úgyszólván nélkülözhetetlenné teszik a műkedvelő színjátszást, de ha már nélkülözhetetlen kultúrszervevről beszélünk, akkor elsőrendű föladat azt a demokratikus szellemnek megfelelő tartalommal megtölteni.

E föladat mellett a színházi anyag nem idézheti a letűnt kor bomlasztó emlékeit azzal a jelszóval, hogy a népszínmű, vagy a színjáték ártatlan mondanivalókat takar. Az anyagnak a mában kell gyökereznie: előbb ismerjük meg korunk szellemét, problémáit és követelményeit s csak azután forduljunk majd a régi felé, hogy átértékelve a színpadon is bemutassuk az emberi társadalom és kultúra fejlődésének lépcsőit.

»A politikában az emberek mindaddig a csalás és önmegtámaszkodás áldozatai voltak és maradnak, amíg nem tanulják meg bármelyik erkölcs-, vallásos, politikai vagy társadalmi szót, ígéret, és ígéret héja mögött kihamozni ennek, vagy annak az osztályuk, az érdekeit.« (Lenin)